

Cartes al director

Per una pràctica arqueològica lliure, diversificada i, sobretot, fora del domini acadèmic

En el passat número de *COTA ZERO* va sortir publicada la carta d'uns arqueòlegs adscrits a l'aparell universitari, i excepcionalment a algun museu, en la qual, a mitja veu, reclamaven la completa transformació de l'ordenament que regeix l'arqueologia, ja que corporativament pensen que aquest ordenament esdevé lesiu. Per començar, però, encapçalen la lletra amb la forassenyada asseveració segons la qual «ni totalment ni parcialment el patrimoni arqueològic pot ser, en aquests moments i en el nostre país, de propietat privada», amb la qual cosa calia esperar que demanessin l'expropiació immediata de tots els terrenys i immobles rurals o urbans on hi ha vestigis arqueològics. No cal dir que no van fer res d'això, ja que amb aquesta maldestra declaració havien volgut dir, evidentment, una altra cosa: que l'arqueologia ha de desenvolupar-se no pas per interessos privats, sinó en benefici públic.

En això darrer tothom pot estar-hi d'acord, és clar. Més difícil, però, és convenir en la idea que, actualment, l'arqueologia es privatitza; i encara més que aquest fet sigui atribuïble a l'augment vertiginós de l'activitat aplicada i mal anomenada d'urgència. Per reblar-ho, els autors fan un meritori joc de mans pel qual les recerques «d'urgència», que són en realitat les úniques guiades exclusivament per criteris d'utilitat pública i que per aquest motiu són projectades i realitzades pels organismes governamentals o municipals encarregats de l'arqueologia, passen a ser considerades una activitat privatitzada; quan és ben notori tot el contrari. Ara bé, per poder negar el caràcter públic de les excavacions «d'urgència», abans, i en una operació implícita, han estat condemnades a ser considerades meres extraccions d'informació bruta i se'ls ha retirat el caràcter d'investigació; caràcter que només tindrien les intervencions «programades», que són les dictades solament pels interessos acadèmics. Com que simultàniament, i també de forma no explícita, s'ha equiparat tendenciosament la recerca acadèmica amb el benefici públic, tot allò que no hi estigui adscrit resulta immediatament desqualificat, titllat de «privat» i subjecte a una malèfica «especulació» comercial.

La previsible i decebedora conclusió que es desprèn de tot plegat és que l'única manera de garantir que l'activitat arqueològica torni a ser un benefici públic, una condició que suposadament ha perdut o està a punt de perdre, seria supeditar-la als interessos acadèmics, endolcits sota la retòrica figura dels «programes de recerca» d'indubtable influx benefactor. Tanmateix, aquesta proposta d'arrabassar l'activitat arqueològica del domini públic governamental per supeditar-la al control acadèmic no és gens nova; fa molts anys que, de forma larvada, s'arrossega i s'escolta. Segurament sense voler-ho, té molt de record enyoradís d'un estat de coses que, afortunadament, ha periclitat; quan sota la dictadura franquista, l'arqueologia, gairebé sense control públic, estava subordinada a l'arbitri dels aparells burocràtics museològics i universitaris, des d'on s'havien ordit xarxes de clients encapçalades per noms de tetràtics omnipotents i de directors corruptes d'infausta memòria.

Afortunadament, fa molt temps que l'arqueologia s'ha alliberat d'aquest pes; i a hores d'ara presenta una certa normalitat disciplinar en el sentit que, com en qualsevol altra professió, no és pas el sector acadèmic el que hi domina, sinó que és el de l'activitat aplicada, portada a terme per professionals lliures o associats en estudis, gabinets o empreses; professionals plenament capacitats i sense cap necessitat de supeditar-se tota la vida a la supervisió paternalista de cap aparell acadèmic, que s'atenen simplement a la regulació estipulada per les lleis i als necessaris controls governatius. Fer-ho d'una altra manera seria tan absurd i inviable com si els respectius professionals dels camps de la medicina, l'arquitectura o l'enginyeria, no poguessin fer lliurement la seva feina sense haver de rendir

comptes de cada obra o intervenció a una superioritat acadèmica que ho integraria tot en redemptors «programes de recerca».

L'adquisició d'aquesta natura bifront per part de la disciplina (no pas simètrica, sinó dividida entre la praxis aplicada majoritària i l'especulativa o acadèmica, molt més reduïda) és un procés lent i conflictiu, sobretot vist des dels organismes que, antigament, n'havien tingut un control quasi exclusiu i que ara gairebé l'han perdut del tot. L'actual afermament d'aquesta tendència no té, és clar, res a veure amb un apocalíptic «procés de privatització de la recerca arqueològica» en el qual suposadament s'ha entrat i que, en realitat, no es veu per enlloc; llevat que així es vulgui designar, per denigrar-la, la professionalització independent d'un gran nombre d'arqueòlegs. L'existència d'aquests professionals independents no té res d'estrany, i fins constitueix un indicatiu de normalitat que hauria de satisfer a tothom, sobretot perquè com més socialitzada estigui la pràctica professional i menys constreta a la cleda acadèmica, més pluralitat hi haurà, i per tant, més possibilitats d'enriquiment científic i progrés intel·lectual.

Eduard RIU-BARRERA
Arqueòleg de cap universitat

Una reflexió sobre la carta «Per una gestió pública de la recerca arqueològica a Catalunya»

La carta titulada *Per una gestió pública de la recerca arqueològica a Catalunya*, signada per una trentena d'arqueòlegs, professors d'universitat, investigadors en centres públics o museus i publicada en el darrer número de *COTA ZERO* (n. 16, desembre del 2000), té el mèrit de plantejar el futur de «l'arqueologia d'urgència» a Catalunya. Els signants denuncien un procés de privatització de la recerca arqueològica, alhora que proposen una arqueologia d'urgència que contribueixi a solucionar problemàtiques científicohistòriques i, sobretot, que estigui vinculada als centres públics dedicats a la gestió del patrimoni arqueològic.

Cal imaginar que quan els autors de la carta parlen de privatització, es refereixen als arqueòlegs i a les empreses d'arqueologia «lliberals» que reben comandes del Servei d'Arqueologia per fer-se càrrec de les intervencions arqueològiques d'urgència, en dura competència amb les empreses d'arqueologia «públiques» (?) dirigides des d'algunes universitats catalanes. Recordem que bona part d'aquests arqueòlegs «lliberals» tenen una experiència de camp de més de deu anys, la qual cosa els confereix una «especialització d'alt nivell». D'altra banda, la majoria d'aquests arqueòlegs s'han format en centres arqueològics (universitats, centres de recerca) que, ara, sembla que posin en dubte les seves capacitats.

Avui dia l'arqueologia d'urgència a Catalunya és pública, encara que les intervencions arqueològiques siguin realitzades per arqueòlegs o empreses privades. De la mateixa manera que també ho són les obres públiques, encara que les portin a terme constructors privades. Perquè és l'Administració pública la que decideix on, com i quan.

Excavem, sí, per fer complir així la Llei de protecció del patrimoni arqueològic que posa a l'abast dels arqueòlegs mitjans humans i tècnics, en definitiva econòmics, importants. Però fem-ho amb un programa d'intervencions coherent; un programa que comporti prospeccions mecàniques sistemàtiques que permetin descobrir jaciments —que d'una altra manera passarien desapercibuts—, amb avaluacions complementàries que permetin conèixer la potència, la superfície i l'interès del jaciment, per finalitzar amb excavacions en extensió. Sense oblidar el temps i els mitjans necessaris per a l'estudi del material arqueològic, les anàlisis complementàries, la redacció de la memòria, la publicació i la difusió dels resultats.

D'aquesta manera, l'arqueologia d'urgència no només contribuirà a solucionar problemàtiques històriques pendents, sinó que en plantejarà de noves. Alhora caldrà reflexionar i solucionar la qüestió del tractament d'una quantitat ingent d'informació, l'arxiu de la documentació, la conservació del material arqueològic, entre altres. En aquesta reflexió s'haurien d'implicar totes les institucions relacionades amb l'arqueologia: el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, les universitats, els centres de recerca i els museus.

L'arqueologia d'urgència (o preventiva, segons els països) es caracteritza per uns terminis de realització de l'operació arqueològica i uns mitjans humans i tècnics predeterminats abans de la destrucció completa de les restes arqueològiques. La utilització dels mitjans mecànics (excavadores, camions) permet agilitzar el reconeixement del terreny i dels vestigis arqueològics; la comprensió, en definitiva, de la informació aportada per un jaciment en particular a una problemàtica històrica en curs o totalment innovadora.

La presència del(s) responsable(s) de les excavacions d'urgència ha de ser permanent i la seva dedicació, exclusiva per a la coordinació sobre el terreny del treball dels arqueòlegs, dels especialistes i dels diferents tècnics (el dibuixant, el topògraf, els conductors d'excavadores, de camions, etc.) i per a la supervisió del registre de la informació escrita i gràfica. Sense oblidar les relacions amb l'arqueòleg territorial, la institució implicada en el dipòsit definitiu del material arqueològic, els promotors, la premsa i els col·legues arqueòlegs (universitaris, investigadors i altres).

La disponibilitat i dedicació total que l'arqueologia d'urgència imposa al responsable de l'excavació em sembla incompatible amb les obligacions dels professors universitaris, dels funcionaris dels museus i dels investigadors, i també molt allunyada del seu ritme habitual de treball.

Mentre les excavacions arqueològiques programades van gaudir de subvencions, les excavacions d'urgència eren per als acabats de llicenciar i ningú ho discutia. A poc a poc les subvencions van anar minvant, al mateix temps que augmentava el nombre d'intervencions urgents amb dotacions econòmiques més o menys importants, fet que va despertar l'interès dels professors universitaris i dels investigadors.

Personalment, em sembla perillós i deslleial el fet que es creïn empreses d'arqueologia des de dins de la universitat. Perillós i deslleial perquè la universitat, que tria els seus membres enmig d'una perfecta endogàmia, treu el pa de la boca a aquells professionals que ella mateixa ha format però que no hi caben en les esferes acadèmiques.

El meu treball en una institució pública dedicada exclusivament a l'arqueologia preventiva (a l'estranger, és clar) m'ha permès comprovar els beneficis d'aquest tipus d'organització. No només per al desenvolupament de l'arqueologia (tècniques i mètodes), sinó també pels avenços en el coneixement històric i, per què negar-ho, en el desenvolupament personal i científic dels arqueòlegs. En el model francès d'arqueologia preventiva, la col·laboració entre el nostre Institut (INRAP) i les altres institucions (universitat, CNRS i altres) es fa a través de convenis particulars per a cada operació, on queden consignades, detalladament, les obligacions de cadascuna de les parts. El model francès difícilment es pot extrapolar a Catalunya per raons, bàsicament, d'ordre polític; però el seu desenvolupament i evolució, amb totes les dificultats viscudes, pot servir de referència.

Recordem que tenim l'arqueologia (programada, d'urgència) que ens hem donat. Des de les assemblees d'arqueòlegs de la «prehistòria» política recent, els diferents intents de vertebrar l'arqueologia catalana a través del Col·legi de Doctors i Llicenciats han fracassat. El resultat són una sèrie de «promocions» col·locades, molts arqueòlegs formats amb especialitats reconegudes adquirides al país o a l'estranger «desapareguts en combat»; una somnolència profunda de la política arqueològica catalana i una lluita ferotge per acaparar les excavacions d'urgència, amb els mitjans econòmics que això comporta. El debat sobre el present i el futur de l'arqueologia catalana és urgent.